

לב להבין

הכנה ועיון במקרא

על סדר
פרשת השבוע

גיליון ס"ז
פרשת ניצבים –
ראש השנה

לב הדברים

ביאורי
מקראות

השני לא נעשה להם דבר מכל זאת, אבל שקטו משיעבוד מלכויות וישב ישראל לבטח על אדמתם, כשבמרכזו בית המקדש ומקום העבודה לאלוקי ישראל.

והנה לאחר שיבואו עליהם כל זאת ויפוצו לבין העמים, ויבואו לשוב אל השם בכל לבבם, יסברו כי במצבם הזה אין שייך לחדש הברית כמקדם, שהרי כבר דבר השם אינו נגלה אליהם כבימי בית ראשון, ואף אינם מצויים על אדמת הארץ הקדושה – כבימי בית שני.

ועל כך הודיעם הכתוב – כי המצוה הזאת אשר אנוכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך, ולא רחוקה היא, 'לא בשמים היא' – אינה תלויה בגילוי דבר השם מן השמים, כבראשונה. 'ולא מעבר לים היא' – ואינה תלויה בקיבוץ גלויות, כבאחרונה. אלא רק – בפיך ובלבך לעשותו.

לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה וינקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה: ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים וינקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה: (ל, יב-יג)

יש להבין את דבר הכתוב 'לא בשמים היא ולא מעבר לים היא', וכי מדוע שיסברו כך.

והנה בדברי ימי עם ישראל בישבם על אדמתם – היו להם ב' תקופות גדולות. הראשונה הייתה מהכניסה לארץ ועד לסוף ימי בית ראשון, והשניה הייתה ימי בית שני, שלאחריה גלו עד לימינו אנו.

וחילוק רב היה בין ב' תקופות אלו. בראשונה – נגלה עליהם כבוד השם ושכינתו תמיד, והיו להם נביאים וניסים נעשו תמיד בבית המקדש. ואילו בימי הבית

לב לדעת

ענין
בפרשה

'כי לא יצדק לפניה כל חי' – הדרך לזכות במשפט מול מלך כל עולמים

בסליחות שנהגו ישראל לומר קודם ראש השנה, אנו מבקשים ושונים 'אל תבוא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניה כל חי' בקשה זו מבוססת היא על תחינתו של נעים זמירות ישראל "מזמור לדוד יי שמע תפילתי האזינה אל תחנוני באמנתה ענני בצדקתה: ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניה כל חי". כאשר נשיב אל ליבנו כי הפסוק לא נאמר בדרך משל ומליצה, ומה שכתוב 'כי לא יצדק לפניך כל חי' הוא אמת כפשוטו, למשמע דבר זה יבשו המילים ונסתתמו הטענות. עבד שאומר לו רבו שאין מי שיוכל לצדק לפניו – כלום תקנה יש לו. וכי כיצד נותר פתחון פה לאי מי לעמוד בדיון מול בורא כל עולמים, אחר שידענו שלא יצדק לפניו כל חי.

והיחיד שיכול לתן לנו את המוצא והמנוס, הוא מי שהודיענו על כך. הוי אומר – דוד המלך, שייסד דבר זה בתפילתו. וכך הוא ממשיך: 'כי רדף אויב נפשי דכא לארץ חיתי הושיבני במחשכים כמתי עולם; ותתעטף עלי רוחי בתוכי

יִשְׁתַּמְּשׁוּ לִפְנֵי; זְכַרְתִּי יָמִים מְקֻדָּם הָגִיתִי בְּכָל פְּעֻלָּה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי אֲשׁוּחָח'. ב' דברים עולים מתפילתו - ראשית מתחנן שיירא השם בעניו ויחזה בשפל מצבו, יען כי בלעדיו אין לו מאומה. והשני, שהוא משווע ומבקש חיים למען שמו יתברך, שישוב להגות בפעליו ולקרוא בשמו בעולם. דבר זה חוזר ונשנה במהלך אותה התפילה, כמו הנאמר: 'הֲצִילֵנִי מֵאִיְבֵי יְיָ אֱלֹהֵי כִסִּיתִי: לְמַדְנִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי רוּחַ טוֹבָה תִּנְחַנֵּנִי בְּאַרְץ מִישׁוֹר'.

ובעצם יש לנו כאן ב' דרכים שעל ידם ייתכן לפעול לרחמים לפני בורא העולם ולזכות במשפט: חדא לתלות את עצמו נתון אך ורק לחסדי השם, אשר מבלי שיחונהו אין לו דבר. ומעבר לזאת, להקדיש את מטרת החיים למען שמו הגדול. ויש להבין איזה מהם עיקרי בתפילתו של דוד, וכיצד ילכו שנים כאחד.

אבל האמת היא דסדנא דארעא חד הוא. אחר שהשכיל להבין כי אי אפשר לאי-מי לצדק לפניו, ואין יצור חי שיוכל לתבוע דבר מה בעד מעשיו, הדרך היחידה לזכות לחיים מאיתו הוא ראשית להכיר כי הכול שלו וממנו, וכי בלעדיו אין לו מאומה. והמסקנה המתבקשת ממילא היא שהחיים שקיבל ממנו מוקדשים אך למען שמו ולעבודתו, וכמו שלבסוף חותם דבריו: 'לְמַעַן שְׁמֶךָ יְיָ תִּחְיֶנִּי בְּצִדְקָתְךָ תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי. וְבַחֲסִדָּה תִּצְמִית אֵיכָי וְהֶאֱבַדְתָּ כָּל צָרָי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ'.

ביום הרת עולם - זה היום תחילת מעשיו של בורא ויוצר כל עולמים. ביום זה זכר כל היצור לפניו בא והוא פוקד בו כל אחד - לבחון את מקומו ותועלתו בבריאה. אין מי מיצירי כפיו שיוכל לבוא ולטעון 'רבוני פרנסני' - שכבר זיכיתי ליבי והרי אני ראוי לקיימני ולהביא עלי את כל הטוב. שהרי עוד לפני החטאים, עצם המעמד של נברא מול בורא, של עבד דלית ליה מדיליה מידי, כבר מונע ממנו פתחון פה.

כל האפשרות להיות ראויים לזכות בדין מלפניו היא בעצם הכרה זו - דלית ליה מדיליה מידי, כמו דאמרו 'בראש השנה כל כמה דכייף איניש מעלי טפי'. וממילא כל אשר לנו - נועד רק לשרת את מטרתו של מי שבראנו ונתן לנו כל זאת.

וזהו כוונת האמור: 'ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה - בשופר'. הדרך לזכות בדין היא על ידי קבלת מלכות השם עלינו והנאמנות לדברו, שעל ידם יעלה זכרוננו לטובה.

ועל כן אנו מבקשים מלפניו 'אל תבוא במשפט עימנו כי לא יצדק לפניך כל חי'. אכן - אין מי שיוכל באמת להצדיק במעשיו ולבוא לתבוע שכדאי הוא לאיזה דבר, אלא שאם דקת מה תתן לו ומה מידך ייקח. והדרך היחידה לישא חן בעיני המלך, בההוא יומא דעיין בחושבניה הוא לקבל את הנאמנות המוחלטת לו ולממלכתו, להבין את המטרה לשמה הממלכה נוסדה ואיזה תפקיד נוכל למלאות בה.

ובדבר זה יבואר מדוע יום זה לא נתקן ליום תשובה וזעקה, אשר בו יפשפשו במעשים ויתקנו הדרכים וישובו לפניו, שהרי ביום זה גורלו של כל אדם נקבע ונכרע לפי דרגתו, כדקיי"ל דשלשה ספרים נכתבים וחותם יד כל אדם בו, ומדוע לא התקינו להיות מרבים בתשובה ובתחנונים לפני המקום בההוא יומא. ולא די בכך שלא דבר זה נקבע לחובה ולעיקר היום, אדרבא - מבואר בהלכה שאסור להזכיר חטא ביום זה.

ואכן אנו מוצאים בספר נחמיה, שכבר היו לעולמים מי שסברו כך. באחד לחודש השביעי, יומו של ראש השנה, עלו כל בני ישראל השבים מהגולה ממקומות מושבותיהם, להיאסף מול בית האלוקים, לקרוא בתורה ולדעת במה יוכלו לתקן דרכיהם ומעשיהם לפניו: 'וַיֵּאָסְפוּ כָּל הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל הָרֹחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמָּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֹזְרָא הַסֹּפֵר

להביא את ספר תורת משה אשר צוה יי את ישראל: ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי'.

לפי המתואר שם, בעת אשר קראו בספר התורה, והבינו את כל המצוות והחובות המוטלות עליהם, הכירו בחטאיהם והיו בוכים ומתוודים, עד שהעמידם ראשי העם על טעותם "ויאמר נחמיה הוא התרשטא ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא ליי אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה" ולפום ריהטא היה עלינו לשאול, וכי היכן שגו כמה טעו, וכי אין זו הנהגה ראויה ודרך נכונה לנהוג ביום בו יביא במשפט את כל מעשיהם.

והנה מעבר למה שמנעום מאבלות, הוסיף ואמר להם "ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו פי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו פי חדות יי היא מצוקם: והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו פי היום קדש ואל תעצבו". נוסף כאן דבר חדש ומחודש – מלבד מה שנאסר עליהם להתאבל, נצטוו להוסיף בשמחה יתירה, לאכול משמנים ולשתות ממתקים. וכמו כן, ציוו אליהם לשלוח מנות 'לאין נכון לו' – היינו למי שלא הכין מבעוד יום דברי מאכל ומשתה. לפי פשטות העולה מהכתוב, הסיבה שלא הכינו להם ארוחתם היא מפני שתכננו יום זה ליום צום, וכלל לא הכינו מנות לאכילה.

לאחר מכן הלכו לנהוג בני העם כמצווה אליהם "וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה פי הבינו בדברים אשר הודיעו להם". ואם כן – עלינו גם כן לנסות להבין מה שהבינו בני העם בשעתו, מהי הסבה שיום זה לא נועד לאבל ולבכי.

אבל לפי האמור – יובן היטב מהלך הדברים. בתחילה סברו בני העם לקבוע יום זה ליום תשובה ותיקון המעשים, כראוי ליום המשפט, כדי לזכות בדין מלפני מלך כל העולמים. אך המבינים בעם העמידום על טעותם: 'היום קדש הוא ליי אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו'. כוונת דבריהם הייתה – היום קדוש להשם אלוהיכם – ועליכם להתבונן במהות קדושתו של יום. ראש השנה נקבע בתורה כ'יום הזיכרון' – יום טוב ומקרא קודש לרגל הזיכרון לטובה שזוכים לו בני ישראל לפני המקום. בעיצומו של היום בו המלך במשפט יעמיד ארץ, וכל בריות עולם בו ייבחנו, זוכים עם ישראל, כעמו חביבו של המלך, להנהגה מיוחדת ולזיכרון לטובה לפניו, ומכך נובעת קדושת ושמחת היום. זה היה המפנה הגדול – תחילה חשבו שעל ידי שיתאבלו על מעשיהם הרעים ועל דרכיהם המקולקלים כך יוכלו לישא חן בעיני המלך השם ולזכות בדין לפניו. אך נחמיה עזרא והלוויים, העמידום על טעותם באמרם, שאמת אמנם הוא יום משפט ודין, אך אל להם לסמוך על מעשיהם ועל צדקת ליבם – שיגרמו להם לזכות בדין. שהרי גם אם יביאו כל אלי נביות שבעולם – כאין וכאפס ייחשבו לפני אלוהי הארץ. הצורה לזכות בדין הוא לשים מבטחם אליו, ולדעת כי הוא המפלט והמנוס היחיד 'ואל תעצבו פי חדות יי היא מצוקם'.

ממרחק שנות דור, בעמדנו אף אנו למשפט לפני מי שלא יצדק לפניו כל חי, אין לנו לסמוך על מעשינו וצדקותינו, ואדרבא – עלינו לדעת מבלעדי שיושיענו ויעשה לנו נס – אין לנו שום תקוה. רק ככל שנהיה נאמנים לו ולמלכותו ונשים בו מבטחינו ומעוזינו, כך יאיר פניו אלינו ונצא בדימוס מלפניו.

וזהו פשר השמחה שנקבעה ביום זה. על הייעוד ועל המשמעות הרוממה שיש לנו, כבני העם הנבחר, תכלית ונור הבריאה, אשר התפקיד הנעלה המוטל עלינו והקרבה לה זכינו ממלך העולמים, מקנים לנו מעמד מיוחד בתוך הדין והמשפט הכללי, כדבר האמור: "אשרי העם יודעי תרועה יי באור פניה יהלכו: בשמחה יגליון כל היום ובצדקתה ירומו: פי תפארת עזמו אותה ובצנה תרום קרננו".